

אמריקאי, טוען כי הרדיו הוא מכשיר המעורר לאומנות, בעוד שהטלוויזיה היא מכשיר המעורר דרך את השייכות של הפרט לעיירה הקוסמופוליטית. כיצד נכחת טענה זו במחקרכם? לצערנו הרב, לא היו בידינו האמצעים הכלכליים לברר שאלה חשובה זו.

מעניין אם כחנתם במחקרכם, האם הריב ערביים שונים כנישתם לידיהם מן ההורים היהודיים.

בנקודה זו היה מפתיע ומעניין למצוא כי ההורים הערביים, על ההורים היהודיים בדחף שלהם ובמוטיב וזציות לאישנים לימודיים של בניהם. עובדה זאת מתבטאת בין השאר, בהתעניינות רבה יותר (בהשוואה להורים היהודיים) בלימודי בניהם, בטיפוח הרגלי הקריאה, בתיקון לשון הדיבור, וביצירת מיסגרת מיוחדת וקבועה להכנת השיעורים. נוסף לכך, מתוך מחשבה שיגרתית שלגו, כחוקרים, הנחנו בראשית המחקר, כי כמו בכל העולם, הרי גם בישראל תצטיין לה האידישע מאמע' בדחיפתה את ילדיה להישגים לימודיים גבוהים. אולם מן המחקר מתברר כי האם הערביות משאירה את האסתיטיקה מאחור בפיגור רב. הופתענו מאד ממימצא זה, ובניסיון להסבירו אנו משערים כי התרחש כאן היפוך יוצרות של מצב השוואה. נפות בין מיעוט לרוב. בעולם כולו, מהווים היהודים את המיעוט, ולכן, אחת מדרכי ההתקדמות מעלה בסולם החברתי — הוא צינור ההשכלה, ומכאן מקורו של הדחף להישגים לימודיים.

זאת אומרת שישנם סיכויים כי בדור הבא יהיו מרבית הסופרים והמשוררים בישראל בני המיעוט הערבי? הכל ייתכן. אם כי לצורך התפרצות של יצירה תר-

אלת תם: מה זה, הצינור ליוציה פוליטית?

אותם אנשים, אשר באמצעות שיחה, משמשים כמקור להבנה בנושאים פולי-

השפעתם של כלייתקשורת אלקטרונית, הערכים וההתנהגויות כענייני מדינה ברחוב הערבי?

מעניין למדי לדעת, עד כמה רב הזמן שבו יער הערבי להאזנה לרדיו ולצפייה בטלוויזיה. סתבר מתוך זמן זה, כי 81 אחוז מגילאי 17 ובי, הלומדים בבתי-ספר, קובעים כי עניינם הוא ברה ומדינה, כלומר, ברור הוא כי אמצעי ההמוניים הינם מכשיר רבי-עוצמה ביניהם.

כיצד מתבטאת עוצמת השפעתו כי

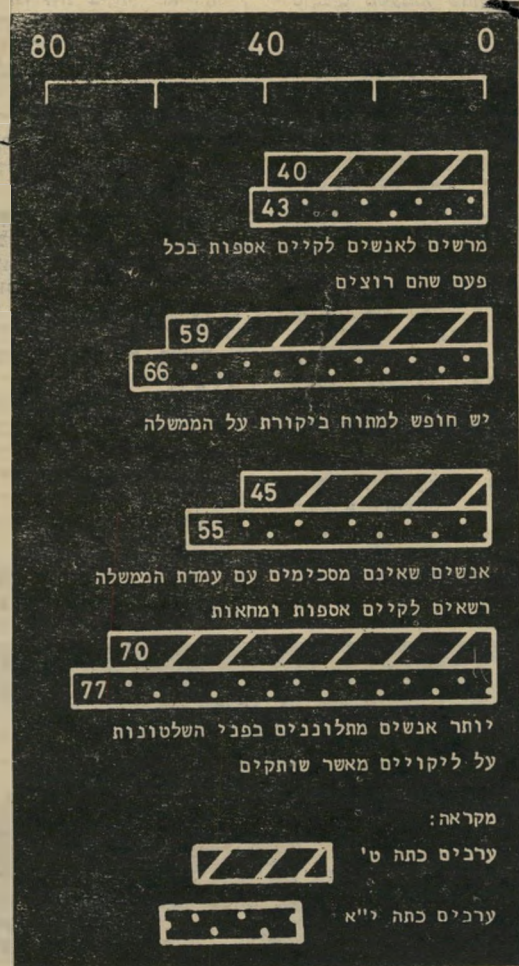
שלגלי-האתר אין גבולות, הם מאזינים בעקף מדינות ערב, וסביר להניח כי יש השפעה ובה שמעבר לגבול.

מרשד מקדוהאן, חוקר-התיקשורת הי-

המלומים ליום * במערכת הצינור הערבית, מוגדרים כבלתי-מוסמכים' בדרגות שונות לעומת כשרי שהעשר אחוז של מורים, בלתי-מוסמכים' במיגור היהודי...".

אתה מצויין במחקרכם שקיים ניכור גדול והולך בין בנייהמיעוטים למדינה. מה מביא לניכור זה, עד פי מומצאי המחקר?

אחת חלק של הנוער הערבי, שלא גילה במדינה את הרגשת החופש הפוליטי, ואשר על אף סידורי הלימודיים מיות שהיו קיימים במחקר שלנו, חשש אפילו לגלות את זהותו הדתית, או את השתייכותו העדתית. ללא גיל שם, מרגיש כנראה כי אין ביטוי וכבוד לייחודו ולזהותו האי-

הביקורת האם יש ערך לביקורת? אחת מן סבלות מחקרם של הפרופ' נתן רפפורט והד"ר מתתיהו פלד על ידע, ערכים והתנהגויות בנושאי חברה ומדינה של הנוער הערבי בישראל.

העדר הסובלנות הוא מאפייני הנוער הישראלי - ומבחינה זו אין הבדל בין עדות המיזרח והמערב

שית. אני חושב שמסקנה זאת מהווה תוצאה מהעדר תשומת-לב מספקת לקונפליקט המתבטא בין הזהות הגור ברת והולכת של הנוער הערבי בישראל כפולסטיני, לבין זהותו כאזרח במדינת ישראל.

במילים אחרות, אתה מדבר על איזה מין צורך כעוז לתמורה כשרם פורענות, בתהי לך חינוכו של המיעוט הערבי בישראל?

ללא כל ספק, עצם העובדה שערך היום אין דיון פתוח וגלוי בבית-הספר הערבי בישראל בנושא כמו העירמות הערבי-ישראלי משמשת כעדות למדיניות של בת יענה המתעלמת מהבעייה-היסודית והמרכזית, הגורמת לי מתח ולעימות אפשרי בין המיעוט-הערבי לרוב היהודי במדינה. המימצאים מורים בבירור כי בנושא חברה ומדינה, אין הנוער הערבי רואה במוריו מקור ללימוד, התייעצות ושיחה-גלויה. אך לעומת המורים, חבריו הם הצייר נור העיקרי לסוציאליזציה פוליטית.

מתוך דו"ח צוות הצינור הערבי, ירושלים, 1975.

חלק מהנוער הערבי בישראל מרגיש כי אין ביטוי וכבוד לייחודו ולזהותו האישי

בזאת בעלת איכות, דרושה מטרה, וסגירת צינורות הת' כטאות ויצירה בשטחי עשייה שונים — כפי שקרה בארץ צות שונות ליהודים. יחד עם זאת, לתופעה כזאת יש צורך בקהל ובדרישה, ובמיעוט הערבי בישראל מתקיימים מים נגאים רבים לאפשרות גילוי והתעצמות ביטוי של חרבות בעלת איכות.

לסיכום, האם מדיניות מתוכננת ומכוונת של משרד-החינוך, תוך ניצול כלים מחקריים ויישום מסקנותיהם, יהיה בכוחה להועיל ולתיי רוב לשינוי גישתם של ערביי ישראל לעצם היותם ישראלים?

אין ספק כי מתחייב שינוי מהותי בגישתם של יהודי ישראל למיעוט הערבי. שינוי כזה בגישה יביא בהכרח להתתייחסות מכובדת יותר אל שאלת הייחוד של המיעוט הערבי, ובעיקר, להימנעות מהתחמקות של עיסוק בנושא ייחודם. בעיקבותיו של שינוי כזה, תהא בפני הערבי הישראלי אפשרות עניינית להתייחס לעצם היותו אזרח במדינה. מתוך תחושה והכרה של שיוויון בחובות ובזכויות, יות, ביחד עם יחס של כבוד לעצמו וללאומיותו, תוך נגיעת טישטוש זהותו הערבית המיוחדת.